

SIMPUKOISTA HELMINAUHAA

Opas lahjoitetuilla sukusoluilla
hoitoja harkitseville tai niillä
lapsiperheellistyneille

SIMPUKKA

ALKUPERÄINEN TEKSTI:

Maija Tulppala, dos, erikoislääkäri, psykoterapeutti

PÄIVITETTY TEKSTI:

SIMPUKKA RY 2025

Kuvat: Canva

Painopaikka: KTMP Group Oy

Copyright: Simpukka ry

Lainattaessa lähde mainittava.

Oppaan painatusta on tukenut Merck.

Sisällysluettelo

Alkusanat	4
Lahjasoluhoidot	5
Hedelmöityshoitoja säätelevä lainsäädäntö	11
Sukusolujen lahjoittaja	13
Lapsettomuuskokemuksen käsittely	15
Vaikutukset parisuhteeseen	16
Vaikutukset seksuaalisuuteen	17
Lapsiperheeksi lahjoitetuilla sukusoluilla	18
Avoimuus perheen arvona	20
Mitä lahjasolutaustaiset henkilöt ajattelevat?	22
Miten puhua lapselle lahjasolutaustasta?	23
Vertaistukea on saatavilla	25

ALKUSANAT

Lapsen syntymä on aina ihme. Sitä se on erityisesti niille pareille ja itsellisille henkilöille, jotka ovat toivoneet lasta jo pidempään tai joilla raskaus on alkanut lahjoitetuilla sukusoluilla. Suomessa on syntynyt jo tuhansia lapsia, jotka ovat saaneet alkunsa lahjoitetuilla sukusoluilla toteutetuilla hedelmöityshoidoilla.

Lahjoitetuilla sukusoluilla vanhemmaksi tulemiseen liittyy samankaltaista kasvukipua kuin vanhemmuuteen yleensä sekä samanlaisia ilon hetkiä ja huolenaiheita. Lahjoitetuilla sukusoluilla tehtävät hoidot eroavat muista hedelmöityshoidoista siinä, että raskauden alkuun saamiseksi tarvitaan sukusolun lahjoittajaa tai paria, joka lahjoittaa omista hedelmöityshoidoista ylijääneitä alkioita.

Tässä oppaassa kerrotaan, millaisissa tilanteissa lahjoitettujen sukusolujen käyttö tulee harkittavaksi ja mitä on hyvä huomioida lahjasoluhoitoprosessissa. Oppaassa kerrotaan myös lahjasukusoluhoidoja säätelevästä lainsäädännöstä. Opas toimii tietolähteenä lahjoitetuilla sukusoluilla lasta toivoville. Se toimii myös tukena niiden tunteiden ja erityiskysymysten käsittelyssä, joita liittyy lahjasoluhoidoilla lapsiperheellistymiseen sekä siihen, että osa tai kaikki lapsen geeneistä tulee sukusolulahjoittajalta. Opas antaa vinkkejä lahjasolutaustasta lapselle puhumiseen sekä kertoo lahjasolutaustaisilta kerättyjä näkökulmia ja kokemuksia

Ensimmäinen lahjasiittiöillä alkunsa saanut lapsi syntyi Yhdysvalloissa vuonna 1884. Suomessa hoitoja on tehty 1940-luvulta lähtien.

Ensimmäinen lahjamunasolulla alkunsa saanut lapsi syntyi Australiassa vuonna 1984 ja Suomessa vuonna 1991.

Ensimmäinen lahjoitetulla alkiolla alkunsa saanut lapsi syntyi Australiassa vuonna 1984 ja Suomessa vuonna 1995.

LAHJASOLUHOIDOT

Lahjoitettujen sukusolujen käyttö, adoptio, sijaisvanhemmuus tai elämä ilman lapsia ovat kaikki hyviä vaihtoehtoja, joista jokainen kannattaa ottaa huomioon, kun tekee päätöstä lahjasoluhoidoihin lähtemisestä. On tärkeää, että parisuhteessa elävien kohdalla päätös on parin yhteinen ja kumpikin kumppaneista kokee valitun vaihtoehdon itselleen sopivaksi. Itsellinen voi pohtia asiaa lähiverkostonsa ja vertaisten kanssa. Eri vaihtoehtojen pohdinta vaatii itsetutkiskelua ja avointa keskustelua kumppanin tai läheisten kanssa. Päätös kypsyy vähitellen kuukausien tai vuosien kuluessa. Päätöksentekoa helpottaa keskustelu hoitavan lääkärin tai lahjasoluteemoihin erikoistuneen terapeutin kanssa. Asiantunteva ulkopuolinen keskusteluapu tai keskustelu toisten samassa tilanteessa olevien vertaisten kanssa voi tarjota lohtua, selvennystä tai uusia näkökulmia tilanteeseen.

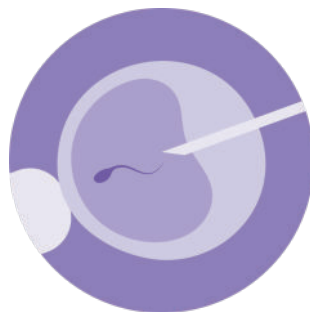
Lahjoitettujen sukusolujen käyttöä pohdivat ovat monimuotoinen joukko ja he elävät erilaisissa elämäntilanteissa. Osalle lasta toivovista hoito lahjoitetuilla sukusoluilla on ensimmäinen ja ainoa hoitomuoto, kuten sateenkaariperheille ja itsellisille henkilöille. Joillekin nais-miespareille lahjoitetut sukusolut ovat tärkeä mahdollisuus raskauden alkamiseen. Lahjasolujen käyttöön on voitu päätyä hoitojen päättyessä tuloksettomina esimerkiksi munasarjojen vasteen hiipumisen vuoksi. Osa lahjasoluhoidoilla lasta toivovista on voinut kokea synnytykseen tai keskenmenoon päätyneitä raskauksia.

Lahjasoluhoidot ovat hedelmöityshoitoja, joissa käytetään sukusolujen lahjoittajan sukusoluja, joko osittain tai kokonaan. Lahjasoluhoidoissa käytetyt lahjoitetut sukusolut voivat olla munasoluja, siittiöitä tai lahjoitettu alkio. Myös molemmat sukusolut voivat tulla lahjoitettuna.

Lahjasoluhoidoja säädelään Suomessa hedelmöityshoitolailla, joka on astunut voimaan 1.9.2007. Lakiin on muun muassa kirjattu lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneen oikeus selvittää täysi-ikäisenä sukusolujen lahjoittajan henkilöllisyys sekä rajoitus käyttää saman lahjoittajan sukusoluja maksimissaan viidelle vastaanottajaperheelle.

Lahjasoluhoidoja tarvitaan, jos raskautuminen ei ole mahdollista omilla sukusoluilla lääketieteellisistä tai sosiaalisista syistä. Suurimmalla osalla lahjasoluhoidoja tarvitsevista on taustallaan tahattoman lapsettomuuden kokemus, jonka tiedetään olevan yksi aikuisiän pahimmista kriiseistä.

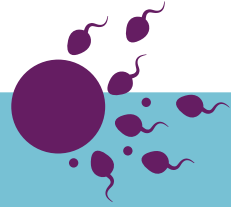

Lahjasoluhoidot suunnitellaan aina yksilöllisesti ja raskautumista tuetaan lääkkeellisesti. Suomessa hoitoprosessiin kuuluu lakisääteisenä psykologin tai muun ammattilaisen antama lahjasolukonsultaatio.

Suomessa lahjasoluhoidoja voivat saada nais-miesparit, sateenkaariperheet ja itselliset henkilöt (kohdulliset) sekä vanhemmuuskumppanit. Hoitoja toteutetaan yksityisillä ja julkisilla hedelmöityshoitoklinikoilla. Julkisilla klinikoilla kustannus koostuu poliklinikamaksuista ja lääkekustannuksista. Yksityisillä hedelmöityshoitoklinikoilla hoitokustannukset ovat korkeampia kuin julkisella sektorilla. Yksityisten klinikoiden hinnat löytyvät klinikoiden verkkosivuilta.

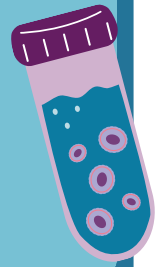
Inseminaatiohoito

Inseminaatiohoidossa pestyjä lahjasiittiöitä ruiskutetaan kohtuonteloon munasolun irtoamisen aikaan. Hedelmöitymistä tuetaan lääkkeellisesti.

Koeputkihedelmöityshoito (IVF/ICSI)

Koeputkihedelmöityshoidossa munasolu hedelmöitetään laboratoriossa. Hedelmöittyneestä munasolusta muodostuu alkio, jota viljellään laboratorio-olosuhteissa, ja se siirretään kohtuun kasvamaan. Alkion kiinnittymistä tuetaan lääkkeellisesti.

Pakastetun alkion siirto

PAS on pakastetun alkion siirto, jossa IVF/ICSI-hoidoissa muodostunut alkio on pakastettu, ja sulatuksen jälkeen se siirretään kohtuun. Alkio voi olla lahjoitettu alkio tai se on voitu muodostaa lahjoitetuista sekä lasta toivovan omista sukusoluista tai molemmat sukusolut voivat olla lahjoitettuja.

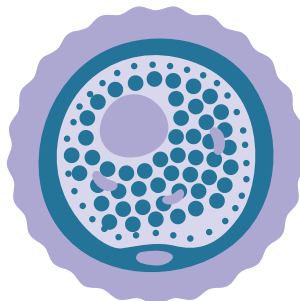

Lahjoitetut munasolut

Lahjoitettuja munasoluja tarvitsevat kohdulliset henkilöt, joiden munasarjojen toiminta synnynnäisesti puuttuu tai joiden munasarjojen toiminta heikkenee tai loppuu ennenaikaisesti esimerkiksi geneettisistä syistä tai vaikean sairauden, kuten syövän, vuoksi. Munasolujen laadussa voi myös olla ongelma, jonka vuoksi raskaus ei ala. Lahjoitettuja munasoluja voidaan käyttää myös, jos on todettu vaikea periytyvä sairaus tai henkilö on vaikean periytyvän taudin kantaja. Naisen hedelmällisyyden lasku iän myötä johtuu munasolujen ikääntymisestä, ei kohdun vähentyneestä vastaanottokyvystä. Näin ollen nainen voi tulla raskaaksi lahjamunasoluhoidolla iästään riippumatta. Suomessa ei ole hoidettu vaihdevuodet ohittaneita naisia.

Munarakkulapunktiossa kerätyt lahjoittajan munasolut hedelmöitetään joko hoitoja saavan naisen kumppanin siittiöillä tai lahjoitetuilla siittiöillä. Naiselle annetaan hormonilääkitys, jolla kohdun limakalvo valmistellaan alkionleposopivaksi. Muodostuneista alkioista yleensä yksi, joskus kaksi, siirretään raskautta toivovan naisen kohtuun. Ylimääräiset alkiot voidaan pakastaa. Raskaustulokset lahjamunasoluhoidoissa ovat naisen iästä riippumatta hyvät: raskaus alkaa 30–50 prosentissa alkionsiirtoja. Valitettavasti kaikki raskaudet eivät jatku vaan noin joka viides raskaus keskeytyy raskauden alkuvaiheessa.

Alkaneisiin raskauksiin ja synnytyksiin liittyy riskejä, kuten alkuraskauden verenvuotoa ja raskaudenaikaista verenpaineen nousua. Alkaneita raskauksia tuleekin seurata tarkemmin synnytysairaalan äitiyspoliklinikalla. Syntyneiden lasten on havaittu olevan yhtä terveitä kuin muutkin lapset.

Lahjoitetut siittiöt

Nais-miesparien kohdalla lahjoitettuja siittiöitä käytetään esimerkiksi silloin, kun omia siittiöitä ei muodostu lainkaan kiveksissä, siittiöiden laatu on huono tai kun miehellä on periytyvä sairaus. Lahjoitettujen siittiöiden tarve on nais-miespareilla vähentynyt siittiöiden mikroinjektiohoidon (ICSI) kehittymisen myötä.

Sateenkaariperheet ja itselliset kohdulliset henkilöt tarvitsevat lahjoitettuja siittiöitä lahjasoluhoidoissaan. Hoidot toteutetaan pääsääntöisesti inseminaationa. Inseminaatio lahjoitetuilla siittiöillä voidaan tehdä luonnollisen kuukautiskierron aikana, mikäli munasolun irtoaminen tapahtuu normaalisti. Naisen iästä riippuen 10–20 prosenttia naisista tulee raskaaksi yhtä kuukautiskiertoa kohden, eli hoitoja joudutaan yleensä toistamaan. Lahjoitettuja siittiöitä voidaan käyttää myös koeputkihedelmöityshoidon (IVF) yhteydessä, jolloin noin joka kolmas alkionsiirto johtaa raskauden alkamiseen ja joka neljäs lapsen syntymään.

Lahjoitetut munasolut ja siittiöt

Hoidoissa voidaan käyttää myös sekä lahjoitettuja siittiöitä että munasoluja. Tällöin on kyse täysdonaatiosta, joka tulee kyseeseen, jos hoitojen kohteena olevalla itsellisellä naisella tai pariskunnalla ei ole mahdollista käyttää ollenkaan omia sukusoluja.

Lahjoitetut alkioit

Lahjoitettujen alkioiden käyttö tulee kysymykseen tilanteissa, joissa hoidon syytä on samanaikainen naisesta ja miehestä johtuva lapsettomuus tai hoidon kohteena ovat itselliset naiset tai sateenkaariparit, joille hoidot omilla sukusoluilla eivät ole tuottaneet tulosta. Alkioita lahjoittavat pariskunnat, jotka ovat itse käyneet läpi hedelmöityshoidot omilla sukusoluilla. Hedelmöityshoitojen jälkeen heiltä on jäänyt yli pakastettuja alkioita, jotka he toivovat voivansa lahjoittaa muiden lasta toivovien hoitoihin.

Hoitoja edeltävä lahjasolukonsultaatio

Lahjasoluhoitoprosessiin kuuluu lakisääteisesti lahjasoluteemoihin erikoistuneen ammattilaisen antama lahjasolukonsultaatio. Hoitoa edeltävän lääketieteellisen ja psykologisen lahjasolukonsultaation tarkoituksena on tarjota tukea eri vaihtoehtojen harkinnassa ja päätöksenteossa. Konsultaatio antaa myös valmiuksia ja tukea lahjasoluhoidojen aloittamiseen tai tarvittaessa niistä luopumiseen.

Lahjasoluhoidojen yhteydessä annettavassa konsultaatiossa kulminoituu asian monimuotoisuus. On tärkeää, että keskustelussa kaikkien osapuolien, sukusolujen vastaanottajan tai vastaanottajien, sukusolulahjoittajan ja etenkin hoidon tuloksena syntyvän lapsen näkökulmat ja tarpeet tulevat käsitellyiksi.

Lahjasolukonsultaatiossa pohditaan itselle sopivaa tapaa puhua lapselle hänen lahjasolutaustastaan, jotta lapsi saa kasvaa tietoon taustastaan aivan vauvasta lähtien. Konsultaatiossa on hyvä käydä läpi erilaisia lahjasoluhoidoilla perheellistymiseen liittyviä ajatuksia ja tunteita, joita varmasti nousee pintaan prosessin eri vaiheissa. Konsultaation pohjalta arvioidaan myös hoidon antamisen edellytykset ja tarjotaan tietoa hedelmöityshoitolaista.

Lahjasolukonsultaation oleelliset teemat:

- Mahdollinen lapsettomuuskokemus.
- Pohdinnat lapsen geneettiseen perimään liittyen.
- Tarvittaessa muut lapsiperheellistymisen vaihtoehdot.
- Elämä lapsen kanssa ja turvaverkot.
- Lahjoittajaan liittyvät kysymykset.
- Lapselle ja perheen ulkopuolisille lapsen lahjasolutaustasta puhuminen.

HEDELMÖITYSHOITOJA SÄÄTELEVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

Suomessa astuivat 1.9.2007 voimaan lait hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta yli kahdenkymmenen vuoden valmistelutyön jälkeen. Olennaisena asiana lakiin kirjattiin lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneen henkilön oikeus täysi-ikäisenä selvittää sukusolulahjoittajan henkilöllisyys Valviran Luoteri-rekisteristä. Lakiin on myös kirjattu, että yhden sukusolulahjoittajan sukusoluja voidaan käyttää korkeintaan viiden vastaanottajan lahjasoluihin.

Uusi äitiyslaki astui voimaan 1.4.2019. Uuden äitiyslain (253/2018) ja hedelmöityshoitolain (1237/2006) muutosten voimaantulon jälkeen naisparit voivat saada yhdessä hedelmöityshoitoa, ja molemmat hoidossa olleet voidaan vahvistaa äidiksi ilman adoptioprosessia.

Kenelle hoitoja annetaan?

- Ratkaisun hedelmöityshoidon antamisesta tekee aina hoitava lääkäri varmistuttuaan, että edellytykset hoidon antamiseen täyttyvät.
- Keskeinen tavoite on turvata hoidon avulla syntyvän lapsen tasapainoinen fyysinen ja psyykinen kehitys.
- Laissa ei ole parisuhdevaatimusta eikä ehdotonta yläikärajaa.
- Pariskuntien kohdalla kumpikaan puolisoista ei saa olla avioliitossa toisen henkilön kanssa.
- Ennen hoidon aloitusta tarvitaan hoitoa saavien kirjallinen suostumus.

Hedelmöityshoitoa ei saa antaa:

- Jos raskaudesta aiheutuisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattava vaara naisen tai lapsen terveydelle.
- Jos on ilmeistä, että vanhempi tai vanhemmat eivät voi turvata syntyvälle lapselle tasapainoista kehitystä (esimerkiksi vanhemman päihteiden käyttö, vaikeat parisuhdeongelmat ja parisuhdeväkivalta).

Lahjasolutaustaisen tiedonsaantioikeus

Sukusolulahjoituksen vastaanottaneen, hedelmöityshoitoja antavan klinikan on toimitettava Valviran luovutusrekisteri Luoteriin tiedot sukusolulahjoittajan tunnuksesta, henkilötiedoista sekä siitä, onko kyse siittiöiden, munasolujen vai alkioiden lahjoituksesta. Lahjoitetusta sukusolusta syntyneellä lapsella on 18 vuotta täytettyään oikeus selvittää sukusolun lahjoittajan henkilöllisyys.

Vanhempien velvollisuus on kertoa lapselle hänen lahjasolutaustastaan aivan pienestä lähtien. Oikeus tietää oma biologinen tausta on kirjattu YK:n lapsen oikeuksien julistukseen. Kun lapsi saa kasvaa tietoon lahjasolutaustastaan koko elämänsä ajan, tästä tulee neutraali osa hänen tarinaansa ja hänellä on mahdollisuus itse määritellä, mikä merkitys taustalla on hänelle itselleen. Lahjasoluhoidoilla lapsiperheellistyvien on tärkeää keskustella lapselle puhumisen teemoista hoitoa antavan tahon kanssa. Tietoa lapselle puhumisen teemoista löytyy lahjasoluperheille suunnatuilta verkkosivuilta osoitteesta helminauha.info.

Sukusolujen lahjoittajalla ei ole oikeuksia eikä velvollisuuksia lapseen nähden, eikä hänellä myöskään ole mahdollisuutta saada selville kuka vastaanottaja on. Myöskään lahjasoluhoidoilla lapsen saaneella vanhemmalla tai vanhemmilla ei ole mahdollisuuksia saada selville lahjoittajan henkilöllisyyttä. Tämä oikeus on vain lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneella henkilöllä.

On myös mahdollista käyttää lahjoittajaa, joka on vastaanottajalle tuttu, kuten esimerkiksi naisen sisko tai pariskunnan ystävä. Tällöin on tärkeää, että lahjoittaja on lapsen tiedossa pienestä lähtien.

Suomessa lapsen synnyttänyt nainen on lain mukaan lapsen äiti. Isyyslain mukaan lapsen isä on se, joka parisuhteessa on antanut suostumuksensa hedelmöityshoidon antamiseen. Avoparien kohdalla isyys vahvistetaan nykyisen käytännön mukaisesti tunnustamalla tai tuomioistuimen päätöksellä.

SUKUSOLUJEN LAHJOITTAJA

Sukusolulahjoittajasta voidaan kerätä tietoja, jotka kuvaavat lahjoittajan ihon, silmien ja hiusten väriä, hänen pituuttaan ja etnistä alkuperäänsä, mutta ei tietoja, jotka kuvaavat lahjoittajaa ihmisenä tai hänen luonteenpiirteitään.

Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen sukusoluja tai alkioita valikoimalla on mahdollista vain silloin, kun pyritään turvaamaan syntyvän lapsen terveys. Lahjoitettuja sukusoluja saa käyttää enintään viidentoista vuoden ajan.

Lahjoittajiksi hyväksytyillä on motiivina vilpitön halu auttaa lasta toivovia pareja ja itsellisiä henkilöitä. Lahjoittajille on usein tuttavapiirissään lapsettomia, ja he ovat tietoisia tahattoman lapsettomuuden raskaasta kokemuksesta. Moni heistä toimii myös verenluovuttajina. Lahjoittajat eivät koe lahjoittavansa lasta tai koe olevansa hoidolla syntyneen lapsen vanhempia, vaan antavansa mahdollisuuden raskauden alkamiseen.

Lahjoittajat pitävät tärkeänä lapsen oikeutta saada tietää alkuperästään. Lahjoittajan voi olla mahdollista saada hoitavalta klinikalta tieto siitä, onko raskaus alkanut lahjasoluhoidon jälkeen ja onko lapsi tai lapsia syntynyt. Lahjoittajille annettavassa neuvonnassa onkin tärkeää valmistella lahjoittajaa siihen mahdollisuuteen, että hoidon tuloksena syntyvä lapsi tai lapset ovat häneen aikuisena yhteydessä.

Tunnettu vai anonymi rekisteröity lahjoittaja?

Valtaosa lahjoittajista on lasta toivovalle tuntemattomia. Lahjoittaja voi olla myös läheinen ystävä tai sukulainen. Tunnettu lahjoittaja valitaan usein siksi, että lahjoittajan taustan tunteminen tuntuu turvalliselta tai halutaan varmistaa oman suvun geenien siirtyminen. Toisaalta lahjoittaja voi haluta auttaa juuri tätä ihmistä, sisartaan tai ystäväänsä. Hoitoon pääsyä voi joskus nopeuttaa hankkimalla klinikalle lahjoittajan. Tällöin kyseessä on niin sanottu ristiinlahjoitus.

Kuka voi lahjoittaa sukusolujaan?

- Sukusoluja voi lahjoittaa 18 vuotta täyttänyt nainen tai mies, joka on hyväksytty terveystarkastuksessa lahjoittajaksi ja joka on antanut kirjallisen suostumuksen sukusolujen lahjoitukseen.
- Munasoluja voi lahjoittaa 20–35 -vuotias terve nainen, jonka suvussa ei ole vakavia perinnöllisiä sairauksia.
- Siittiöitä voi lahjoittaa 20–45 -vuotias terve mies, jonka suvussa ei ole vakavia perinnöllisiä sairauksia. Sperman koepakastus ja -sulatus ratkaisevat, voidaanko lahjoittajan siittiöitä käyttää hedelmöityshoitoihin.
- Alkion lahjoitus on mahdollinen tilanteissa, joissa hedelmöityshoidoissa ollut pari lahjoittaa omista sukusoluistaan aikaansaatuja alkioita lasta toivovien hoitoon.
- Kaikki lahjoittajat tutkitaan ennen hoidon aloitusta tarttuvien tautien varalta (hepatiitti-B ja -C, HIV, klamydia, tippuri ja kuppa).
- Haastattelun avulla selvitetään, ettei lahjoittajalla tai hänen lähisukalaisellaan ole vakavaa periytyvää sairautta.
- Suotavaa olisi, että lahjoittajalla olisi jo omia lapsia, mutta se ei ole edellytys lahjoittajaksi ryhtymiselle.
- Olennaista on, että lahjoittaja lahjoittaa sukusolujaan auttamisen halusta!

Kuinka monelle vastaanottajalle?

Munasolu- ja siittiölahjoittajan sukusoluja saadaan käyttää enintään viidelle vastaanottajalle. Samaan perheeseen voi syntyä useampi lapsi saman lahjoittajan sukusoluilla. Lahjoittajalla on oikeus peruuttaa luovutuksensa esimerkiksi elämäntilanteensa muuttuessa. Hyväksytyille lahjoittajille maksetaan vähäinen kulukorvaus lahjoituksen jälkeen.

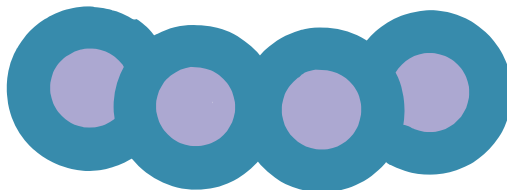
LAPSETTOMUUSKOKEMUKSEN KÄSITTELY

Lapsuuden kokemukset muovaavat tapojamme selvitä elämän kriiseistä ja menetyksistä. Lapsettomuus, hedelmöityshoidot ja luopuminen oman geeniperimän jatkuvuudesta lapsessa koettelevat väistämättä lasta toivovan henkisiä voimavaroja ja mahdollisuutta ottaa vastaan apua ulkopuolisilta.

Monet tuovat esiin, että puolisolta, lähisukulaisilta ja ystäviltä saatu tuki on riittävää. Eri yksilöiden kokemukset lapsettomuudesta sekä tapa surra voivat kuitenkin poiketa usein toisistaan. Sureminen voi edetä yksilöllisesti hyvin eri tahtiin ja viedä pitkänkin aikaa. Surussa pääsee eteenpäin tunteitaan tutkimalla ja läpielämällä.

Tahaton lapsettomuus kokemuksena on usein hyvin yksityinen ja kipeä asia. Se voi olla asia, josta on vaikea kertoa lähisukulaisille ja ystäville. Ystävien ja läheisten ajattelemattomat kommentit ja hyvää tarkoittavat ohjeet voivat lisätä paineita entisestään. Monia kuitenkin auttaisi, jos heillä olisi edes yksi läheinen tai vertainen, jolle lapsettomuudesta voisi puhua silloin, kun itse tuntee olevansa siihen valmis.

On tärkeää oppia tunnistamaan itsessään merkit, jolloin omat tai yhteiset voimavarat loppuvat ja on tarpeen hakea ulkopuolista keskusteluapua. Mahdollisuudet saada ammattilaisen antamaa tukea tahattoman lapsettomuuden mukanaan tuomien tunteiden käsittelyyn ovat asuinalueesta ja hoitopaikasta riippuvaiset. Psykykkistä tukea on mahdollista saada esimerkiksi työterveyshuollon tai perusterveydenhuollon mielenterveyspalveluista.

VAIKUTUKSET PARISUHTEESEEN

Jokaisen parisuhteeseen kuuluu ylä- ja alamäkiä, eivätkä hedelmöityshoitoja läpikäyneet parit ole siinä erityisasemassa. Parisuhde on yksi elämän haastavimmista, mutta myös palkitsevimmista suhteista ja siihen latautuu paljon odotuksia ja toiveita. Puolisoilla on suhteessa toisiinsa tarve tulla hyväksytyksi ja rakastetuksi juuri sellaisena kuin he ovat, hyvine ja huonoine puolineen.

Tahattoman lapsettomuuden vaikutukset parisuhteeseen

Lapsettomuus luo väistämättä muutoksia parisuhteeseen ja intiimiin yhteiselämään. Jos parisuhteessa on vastavuoroisuutta, kykyä ilmaista itseään ja kuunnella toista, voi lapsettomuus lähentää yhteisen kokemuksen kautta. Monet parit kokevat yhdessä koetun kriisin lähentävän ja lujittavan parisuhdetta. Vaikeista asioista on pakko oppia puhumaan kumppanin kanssa. Kyky jakaa asioita ja tunteita on myös merkittävä voimavara yhteisellä taipaleella vanhemmuuteen.

Lapsettomuus saattaa myös tuoda parisuhteen vanhat ongelmat esiin ja aiheuttaa uusia. Läheisin ihminen, joka voisi parhaiten tukea ja lohduttaa on se, joka myös eniten muistuttaa kipeistä kokemuksista. Toisella on omat tarpeensa, eikä hänellä välttämättä ole voimia lohduttaa toista yrittäessään itse selvitä hankalien tunteidensa kanssa. On tärkeää muistaa, että asiantuntevaa ammattiapua on saatavilla.

Lapsettomuuden johtuminen vain toisesta osapuolesta tai se, että toisella puolisoista on lapsia aikaisemmasta liitosta, voi erityisesti vaikuttaa parisuhteeseen. Normaali pettymyksen ja kiukun käsittely voi hankaloitua. Tällöin voi unohtua, miksi ollaan yhdessä ja miksi juuri tämä kumppani tuntui silti oikealta.

VAIKUTUKSET SEKSUAALISUUTEEN

Seksuaalisuus kuuluu aikuiselämään parhaimmillaan suurta tyydytystä ja nautintoa tuottavana voimana, mutta se on samalla herkin alue ihmiselämässä. On tavallista, että hedelmöityshoitojen aikana oman seksuaalisuuden kokemisessa ja seksuaalielämässä saattaa ilmetä ongelmia.

Lapsettomuuskokemus ja lahjasoluhoidot vaikuttavat niin itsellisten kuin parisuhteessa elävien minäkuvaan ja kokemukseen omasta seksuaalisuudestaan. Käsiteltäviksi nousevat kokemukset omasta sukupuolesta, kehosta ja seksuaalisista tarpeista. Se, että oma keho ei toimikaan toivotulla tavalla voi herättää hankalia tunteita kuten pettymystä, häpeää ja vihaa. Myös hoitoihin liittyvä kehoon kajoaminen usein haavoittaa kehoa. Nais-miesparien kohdalla hoidot voivat luoda seksin toteuttamisesta paineistettua.

Monia helpottaa kuulla, kuinka tavallista ja normaalia on, että lapsettomuuskokemus heijastuu myös seksuaalisuuden kokemiseen ja se voi aiheuttaa häiriöitä seksuaalitoiminnoissa. Yleisimmät häiriöt ovat haluttomuus ja nautinnon puuttuminen, naisilla kostumisen vaikeudet ja miehillä erektioon ja ejakulaatioon liittyvät haasteet.

Moni tahatonta lapsettomuutta kokenut ja lahjasoluhoidot läpikäynyt hyötyy keskusteluista seksuaaliterapeutin kanssa, jotta saa luotettavaa tietoa kokemuksen vaikutuksista seksuaalisuuteen ja mahdollisuuden käsitellä sitä, miten kokemus on vaikuttanut itseän.

LAPSIPERHEEKSI LAHJOITETUILLA SUKUSOLUILLA

Raskauden alkaminen

Positiivinen raskaustestitulokse herättää lasta toivovassa suuren ilon ja onnen lisäksi usein myös epävarmuutta ja huolen varjostamia pelon tunteita. Aika ensimmäiseen ultraäänitutkimukseen voi tuntua ikuisuudelta. Alkuraskauden verinen vuoto, jota esiintyy normaalistikin joka viidennellä raskaana olevalla naisella, sekä raskausoireiden vähäisyys voivat herättää pelkoja raskauden keskeytymisestä. Tieto hedelmöityshoidoilla alkaneisiin raskauksiin liittyvästä lisääntyneestä ennenaikaisuuden ja pienipainoisuuden riskistä voi lisätä tulevien vanhempien raskauden aikana kokemaan huolta. Ultraäänitutkimus tuo raskauden konkreettisemmaksi ja vahvistaa uskoa raskauden etenemiseen.

Raskausaika on ainutlaatuista, ja suhdetta vauvaan voi luoda jo raskausaikana sekä iloita vanhemmuudesta sen alkumetreiltä lähtien. Samalla on hyvin ymmärrettävää, että mahdollinen lapsettomuuskokemus ja lahjasoluhoidot vaikuttavat niin, että raskausaikana mielikuvaa lapsesta on ehkä vaikeaa muodostaa, ja lapsen lahjasolutausta voi tuntua hämmentävältä. Moni pohtii syntykö lapsen kiintymyssuhde, vaikka osa tai kaikki lapsen geeneistä tulee lahjoittajalta. Lapsen synnyttyä nämä huolet ja pelot kuitenkin hälvenevät, ja vanhemman tai vanhempien sekä lapsen välinen suhde lähtee muodostumaan pikkuhiljaa yhteisen kiintymyksen ja lapsen huolenpidon kautta.

Raskaus, synnytys ja mahdollisuus imettää ovat monelle naiselle tärkeitä, vanhemmuusidentiteettiä positiivisesti vahvistavia kokemuksia. Raskaudella on siten tärkeä merkitys erityisesti lahjamunasoluhoidon yhteydessä vahvistamassa suhdetta syntyvän lapsen ja vanhempien välillä.

Vauvan syntymän jälkeen on tavallista ja normaalia, että kahden vanhemman perheissä ei-synnyttänyt vanhempi voi kokea ulkopuolisuuden tunteita. Tunteista on tärkeä voida keskustella kumppanin kanssa ja sopia miten vanhemmuutta jaetaan tasapuolisesti. Lapsen ja vanhemman välinen suhde vahvistuu hoivan ja huolenpidon myötä.

Lapsen syntymä

Lapsen syntymä on suuri ilon aihe pitkän odotuksen jälkeen. On tavallista kokea ristiriitaisia tunteita: häivähdys haikeutta ja surua saattaa nousta pintaan, ja samanaikaisesti on iloinen juuri tämän vauvan syntymästä. Asiasta lapselle ja perheen ulkopuoliselle kertominen ennen raskauden alkua saattoivat tuntua itsestään selviltä. Raskauden alettua ja lapsen synnyttyä nämä asiat voivat näyttäytyä aivan uudessa valossa.

Yli puolet lasta toivovista on kertonut lapsettomuudesta ja sen hoidosta ulkopuolisille, mutta ei lahjoitettujen sukusolujen käytöstä. Lahjasoluhoidoilla lapsen saaneella vanhemmalla on aina oikeus päättää ja pohtia, millainen avoimuus on hyväksi omalle perheelle.

”Toivon niiltä lähimmiltä ystäviltä ja sukulaisilta, jotka tietävät lapsen lahjasolustausta, hienotunteisuutta ja tahdikkuutta, että he ottavat huomioon asian ja sen aikataulun, jolla aiomme kertoa. Toivon heiltä tukea myös lapselle, jos häntä askarruttaa asiassa jokin, ja jos hän haluaa jutella jonkun muunkin läheisen aikuisen kanssa asiasta.”

Uusi vaihe elämässä

Lapsen syntyminen perheeseen aloittaa uuden vaiheen elämässä. Parien kohdalla kahdesta tulee kolme ja itsellisestä naisesta tulee itsellinen äiti. Vanhemmaksi lähdetään kasvamaan yhdessä lapsen kanssa, ja onkin tärkeää muistaa, että vanhemuus on saman ikäistä kuin lapsi. Vaikka lasta on toivonut kovasti, eivät lahjasoluhoidot tee kenestäkään supervanhempaa! Omista voimavaroista on tärkeä huolehtia. Läheisverkostolta ja perhepalveluista avun ja tuen pyytäminen on viisautta.

AVOIMUUS PERHEEN ARVONA

Kun lahjasoluhoidojen tekeminen alun perin aloitettiin, lahjasoluhoidoissa käyville ei annettu tukea lapselle lahjasolutaustasta puhumiseen, vaan heitä saatettiin jopa ohjeistaa pitämään asia salassa. Nykyään tiedetään, että avoimuus lapsen lahjasolutaustasta on perheen sisällä ehdottoman tärkeää, ja se tukee kaikkien perheenjäsenten hyvinvointia.

Lahjasoluhoidoilla lapsiperheellistyminen voi ymmärrettävästi herättää vanhemmassa ristiriitaisia ajatuksia ja tunteita. Toisaalta mukana on suuri kiitollisuus lahjoittajaa kohtaan, joka on mahdollistanut lapsiperheellistymisen. Samaan aikaan vanhempaa voi mietityttää, mitä lapsi ajattelee lahjoittajasta tai lahjoittajista, mitä lahjasolutausta lapselle merkitsee ja haluaako hän aikuisena selvittää lahjoittajan henkilöllisyyden. Monella vanhemmalla mielessä käy ajatus, että tuntuuko lahjoittaja lapsesta enemmän omalta vanhemmalta kuin todellinen vanhempi? Jossain vaiheessa mietityttävät myös mahdolliset muut saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saaneet geneettiset lahjasisarukset.

Jokaisella lahjasolutaustaisella lapsella on oikeus kasvaa tietoon lahjasolutaustastaan koko elämänsä ajan. Tällöin hän voi itse päättää, mitä se hänelle merkitsee, ja hän voi integroida tiedon osaksi omaa identiteettiä.

On ymmärrettävä, että osa vanhemmista kokee lapselle puhumisen hankalana, esimerkiksi kahden vanhemman perheissä halutaan suojella puolisoa, jonka geneettinen yhteys lapseen ei jatku. Taustalla voi olla pelko, että lapsi hylkää ei-geneettisen vanhempansa, kun hän saa tietää alkuperästään. Tämä pelko on kuitenkin aiheeton, ja on erittäin tärkeää, että tästä pelosta huolimatta vanhempi tai vanhemmat huolehtivat lapsen oikeudesta tietää taustansa.

Lapselle lahjasolutaustasta avoimesti puhuminen estää perhesalaisuuksien muodostumisen. Tavallista on, että salaisuudet jossain vaiheessa paljastuvat. Perheen sisäisiä salaisuuksia pidetään perheen toiminnan ja lapsen kehityksen kannalta haitallisina. Avoimuus lapsen alkuperän suhteen mahdollistaa myös sen, että vanhemmat voivat hakea vertaistukea ja ymmärrystä.

Avoimuus tukee lapsen kehitystä

Adoptiotutkimus on vahvistanut biologisen alkuperän tietämisen tärkeyden lapsen identiteetin kehittymiselle. Vain laajasolutaustainen voi tietää, onko biologista alkuperää koskeva tieto hänelle tärkeä. Muut eivät voi päättää asiaa hänen puolestaan. Lapsen kannalta on ilman muuta selkeintä, että hän tietää alkuperänsä ja että hän voi puhua siitä avoimesti vanhempiensa ja lähiverkoston kanssa.

Tutkimukset osoittavat, että lapselle on tärkeää puhua hänen alkuperästään mahdollisimman varhain, jolloin lapsella ja vanhemmilla on vähitellen mahdollisuus integroida se osaksi perheen tarinaa. Nämä lapset kertovat ”aina tienneensä alkuperästään”. Lapsen alkuperää täytyy käsitellä monta kertaa eri kehitysvaiheissa lapsen ymmärryskyvyn mukaan ja lapsen itse ottaessa asian puheeksi.

Läheisten tuki

Tärkeää on myös, että perhe saa lapsen kanssa puhumiseen tukea ja apua läheisiltään. Sukulaisten ja ystävien luonteva suhtautuminen lapsen alkuperään helpottaa asiasta lapselle puhumista. Sukulaiset ja ystävät voivat myös olla lapsen tukena lapsen mieltä askarruttavissa kysymyksissä. Ystäville ja lähisukulaisille kertominen jännittää kuitenkin monia.

”Aluksi äitini oli vaikea suhtautua asiaan, mutta näin jälkikäteen lapsen synnyttyä ei ole ollut minkäänlaisia ongelmia. Lapsi on hänen lapsenlapsensa, vaikkei ulkoisesti muistutakaan meitä.”

MITÄ LAHJASOLUTAUSTAISET HENKILÖT AJATTELEVAT?

Useat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että suurin osa lahjasolutaustaisista henkilöistä kokee jonkinlaista uteliaisuutta sukusolulahjoittajaa kohtaan. Lahjasolutaustaiset ovat kiinnostuneita lahjoittajan ulkonäöstä, hänen luonteenpiirteistään, terveyshistoriastaan ja motiiveistaan lahjoittaa sukusolujaan. Lahjasolutaustaiset kuvaavat, että tarkempi tieto lahjoittajasta auttaa heitä saamaan ”kokonaisemman” kuvan itsestään. Lahjasolutaustaisilla ei ole lähtökohtaisesti tarvetta luoda suhdetta lahjoittajaan, mutta suhdetta häneen luonnehtii uteliaisuus.

Valtaosa lahjasolutaustaisista pitää suhdetta alkuperäänsä joko neutraalina tai hyvänä, ja he kokevat olevansa erityisen toivottuja ja odotettuja. Lapset ottavat tiedon alkuperästään yleensä varsin luonnollisesti. Asia voi olla haastavampi vanhemmille. Ne perheet, joissa on hyvä ja toimiva vanhempi-lapsisuhde, ja joissa lapset ovat aina tienneet alkuperänsä, kokemus lahjasolualkuperästä on hyväksyttävä ja neutraali asia. Nämä lapset kutsuvat lahjoittajaa lahjoittajaksi, eivät isäksi tai äidiksi. Se, että lapsi on kiinnostunut lahjoittajasta, ei uhkaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta.

Ne lahjasolutaustaiset henkilöt, jotka ovat saaneet tiedon taustastaan vasta aikuisena, ovat kokeneet hyvin loukkaavana sen, että vanhempi tai vanhemmat ovat salanneet näin merkittävän hänen omaa identiteettiään ja geeniperimäänsä koskevan tiedon. Lahjasolutausta ei ole niinkään herättänyt hankalia tunteita sitten, kun siitä on saanut lisää tietoa. Erilaiset kaupalliset dna-testit ja dna-rekisterit ovat nykyään kaikkien saatavilla, ja tieto lahjasolutaustasta voi tulla ilmi sitäkin kautta.

MITEN PUHUA LAPSELLE LAHJASOLUTAUSTASTA?

Lapselle lahjasolutaustasta puhumisen voi aloittaa jo lapsen ollessa vauvaikäinen. Tällöin vanhempi voi harjoitella itselle sopivien sanojen käyttöä eikä lapsi kysele lisäkysymyksiä. Lahjasolutaustasta on tärkeää puhua lapselle mahdollisimman varhain, jotta lapsi voi kokea tienneensä taustastaan aina. Lapselle puhutaan siitä, kuinka toivottu hän oli ja kuinka hienoa oli, että vauvansiemeniä tai sukusoluja saatiin lahjoittajalta.

Lahjasolutaustasta puhuminen on aina vanhemman vastuulla, eikä vanhemman tule odottaa, että lapsi kysyisi jotain taustastaan. Moni vanhempi kokee, että puhumisen aloittaminen tuntuu hankalalta. Silloin avuksi voi ottaa perheiden monimuotoisuudesta kertovia kirjoja tai Ihan helmi perhe -nimisen lapselle puhumisen oppaan. Puhumiseen ei kannata ladata liikaa odotuksia, että sen pitäisi mennä jollain erityisellä tavalla. Puhumisessa ei voi mokata, koska asia otetaan puheeksi lapsen kanssa uudelleen ja uudelleen. Vanhemman tai vanhempien onkin tärkeää aina välillä tarkistaa lapselta, mitä hän itse ajattelee taustastaan ja onko hänelle herännyt siitä kysymyksiä. Olennaista onkin, että lahjasolutaustasta puhuminen on perheessä sallittua ja avointa.

Tarinat puhumisen apua

Auttajatarina

”Vanhempi tai vanhemmat tarvitsivat apua, jotta lapsi sai alkunsa.”

Lahjoittajasta on tärkeää puhua oikeana ihmisenä, joka on tehnyt hyvän teon.

Rikkimenemisen tarina

”Vanhemman tai vanhempien omat sukusolut olivat rikki ja rikkimennyt sukusolu, siitiö tai munasolu tai molemmat täytyi korvata toimivalla sukusolulla tai sukusoluilla.”

Perheet ovat monimuotoisia -tarina

”On monenlaisia tapoja saada lapsia, ja kaikki tavat ovat yhtä hyviä.”

Faktat faktoina -tarina

”Lahjoittajan siemennestettä laitettiin äidin sisään ja niin raskaus alkoi.”

Lahjasolutaustasta lapselle puhumisen muistilista

Lapsen tulee saada kasvaa tietoon taustastaan koko elämänsä ajan

- Puhu lapselle lahjasolustaustasta vauvasta lähtien. Varhaisella puhumisella varmistat, että lapsi on tiennyt taustastaan aina.

Puhuminen on vanhemman vastuulla

- Vanhempi huolehtii lahjasolutaustasta puhumisesta eikä odota, että lapsi ottaa asian puheeksi.
- Jos lapsi ottaa asian puheeksi, tartu näihin tilanteisiin ja vastaa lapsen kysymyksiin rehellisesti.

Luota omaan tapaasi puhua

- Käytä sellaisia termejä ja puhumisen tapaa, joka tuntuu itsestä luontevalta ja teidän perheelle sopivalta.
- Puhumisen tapa ja termit saavat muuttua lapsen kasvun myötä.

Hyödynnä erilaisia käytännön työkaluja

- Lue lapsen kanssa perheiden monimuotoisuudesta kertovia lastenkirjoja.
- Tee lapsen oma kirja ja kerää siihen kuvia ja tietoa lapsen lahjasolutaustasta.

Ota tarvittaessa aikalisä

- Vanhemmalla ei tarvitse olla kaikkia vastauksia valmiina. Olennaista on, ettei lapsen kysymystä ohiteta.
- Lapselle voi todeta: "Olipa hyvä kysymys, palataan tähän kun pääsemme kotiin."

Palaa asiaan uudelleen

- Puhu lahjasolutaustasta uudelleen ja uudelleen, tarkista miten lapsi on ymmärtänyt oman taustatarinansa.
- Ota lahjasolutausta puheeksi eri ikävaiheissa.

VERTAISTUKEA ON SAATAVILLA

Lapsettomien yhdistys Simpukka ry tarjoaa monipuolisesti vertaistukea eri elämäntilanteissa eläville tahattomasti lapsettomille. Tarjolla on anonyymiä vertaistukea vertaischateissa, verkkovertaistukea useissa yksityisissä Facebook-ryhmissä ja verkkotapaamisissa etänä sekä kasvokkaisia vertaistapaamisia eri paikkakunnilla. Simpukka kouluttaa kokemuksen omaavia vapaaehtoisia vertaistoimijoita vetämään vertaiskohtaamisia.

Vertaistuki perustuu siihen, että samanlaisia kokemuksia kokeneet ihmiset kohtaavat ja jakavat kokemuksiaan. Ryhmissä tai kahden kesken annettava tuki rakentuu luottamuksen, tasavertaisuuden, kuuntelemisen ja yhteisen ymmärryksen varaan. Tärkeintä on olla tukena toiselle ja saada tukea omien kokemusten jakamisessa. Vertaisten kanssa vahvistuu kokemusta siitä, ettei ole yksin!

Vertaistukea kaivataan monista eri syistä

Vertaisten kanssa halutaan keskustella tahattoman lapsettomuuden kokemuksesta, hoitojen eri vaiheista ja hoitokokemuksista.

Halutaan kuulla

- miten muut vanhemmat ovat puhuneet lapselle hänen lahjasolutaustastaan, mitä termejä he ovat käyttäneet ja missä vaiheessa alkaneet puhua.
- eri perheiden tarinoita siitä, miten lapsi on saanut alkunsa, ja miten ulkopuoliset ovat asiaan suhtautuneet.
- miten ja milloin muut ovat puhuneet lahjasoluhoidoista ja lapsen lahjasolutaustasta läheisille.
- miten lapsettomuuskokemus ja lahjasoluhoidot ovat vaikuttaneet parisuhteeseen tai muihin lähisuhteisiin.

Simpukka ry

- Lapsettomien yhdistys Simpukka ry on valtakunnallinen tahattomasti lapsettomien yhteisö ja ainoa tahattoman lapsettomuuden asiantuntijaorganisaatio Suomessa.
- Vuonna 1988 perustettu Simpukka edistää tahattomasti lapsettomien ja lahjasoluhoidoilla lapsiperheellistyneiden asemaa tiedon, tuen ja vaikuttamisen keinoin.
- Helminauha-toiminnassa tarjotaan tietoa ja tukea lahjasoluhoidoilla lasta toivoville, lapsiperheellistyneille ja lahjasolutaustaisille henkilöille.

Tietoa ja tukea:
www.helminauha.info
www.simpukkary.fi

HYÖDYLLISIÄ VERKKOSIVUJA JA YHTEISÖJÄ:

Sateenkaariperheet ry, sateenkaariperheet.fi

Kumppanuusvanhemmaksi.fi

Yhden Vanhemman Perheiden liitto ry, yvpl.fi

Donor Conception Network, www.dcnetwork.org

Iso-Britannian vertaistukiverkosto lahjasoluperheille. Sivusto on laaja tietopankki.

Donor Sibling Registry, www.donorsiblingregistry.com

Anonyymisti luovutetuista sukusoluista alkunsa saaneille lapsille ja perheille.

Tietoa ja tukea Simpukan oppaista

SIMPUKKA

HELMINAUHA

Oppaan painamista tukee Merck Oy

MERCK